közelmúltunkat olyan esszenciálisan mutatja meg, mely ennek a mostanában kihaló generációnak a „lét-jelen-létéről", a bennük rejlő sorsrészletek jelentőségéről tárja fel a tiszta valóságot. És nekünk, a „Nagy Generáció" utáni generációnak ezt meg kell értenünk! A szüleink szembesítettek vele, de akkor nem értettük meg…

Valójában sokkal többről van szó, mint egy remek színházi előadásról a többi között. Mert olyan dolgokat mozgat meg, amikre szükségünk van ahhoz, hogy mostani életünket megértsük. Mindezt teszi úgy, hogy nem filozofál, nem csapódik oldalakhoz, nem kényszerít színvallásra és nem dob fel verbálisan hangzatos, látványos, népszerű – és divatos – létszemléleti kérdéseket. „Csak" feltár és szembesít. Ez utóbbit valójában *önmagammal* teszi.

Ezt a labdát így feldobni talán az utolsó lehetősége ennek a korszaknak, és lehet, hogy már nincs is olyan, aki igazán „elkapja".

Úgy vélem, hogy még ahhoz a generációhoz tartozunk, amelyik figyel és gondolkozik azért, hogy saját létével, életével, sorsával tisztában legyen és azt létének teljes vállszélességében megélje. Ehhez az ilyen színházi „üzenetek" nagyon kellenek.

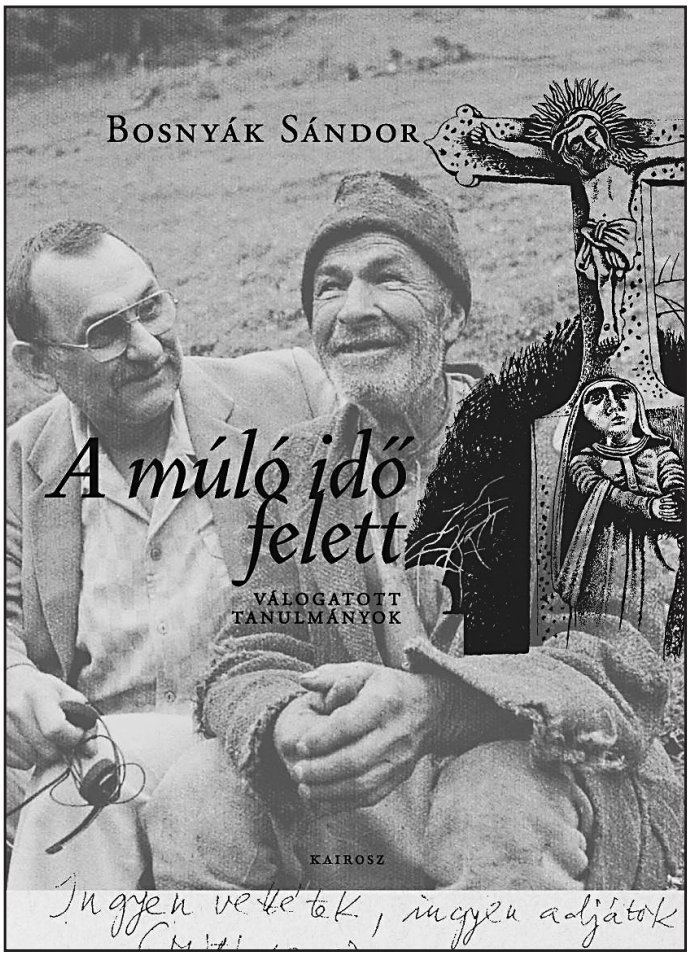
Váry István

Bosnyák Sándor
A MÚLÓ IDŐ FELETT. VÁLOGATOTT TANULMÁNYOK
435 oldal (Budapest, 2021, Kairosz)

„Mélységes mély a múltnak kútja. Ne mondjuk inkább feneketlennek?" – a *József és testvérei* kezdő sorai. Thomas Mann 1934-ben már tetralógiájának harmadik kötetén dolgozik, ebben az évben kezd Kerényi Károllyal két éven át tartó levelezésbe, hogy tudományosan is megalapozza monumentális művét, mely voltaképpen az ószövetségi történet újjáélesztése modern regényként.

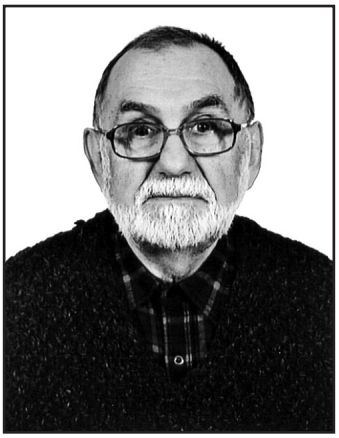
1934. szeptember 4-én, a nyugat-bácskai Bezdánban megszületik Bosnyák Sándor, későbbi néprajzkutató, könyvtáros, szerkesztő. A falu nevének jelentése: feneketlen *(bez dna)*, a települést körülvevő vizekre utal, melyekből 18. század végi leírás szerint még szigetként emelkedett ki. A 20. században már ritkának mondható módon, legalábbis későbbi hivatásai szempontjából ideális helyre, ideális családba születik. Innen, persze a század sorscsapásai által is elért helyről indulva látta meg célként és kereste egész életében a mérhetetlent és a határtalant. *„»Apám – Bosnyák Sándor – meséit, mondáit, dalait és hiedelmeit hét éve gyűjtöm rendszeresen« –, írja 1973-ban megjelent,* Adalékok Bezdán néphitéhez *című közleményében, ahol 228 néprajzi adatot közöl édesapja szájáról, amelyeket később megtold még 186, majd 191 újabb adattal."* (358. o.) 1955-től könyvtáros, az egy évvel később nyugdíjba vonuló mentorától, Várkonyi Nándortól, rajta keresztül Hamvas Bélától kap egész életére kiható lelkesítő ösztönzést, ami a könyveken és a néphagyomány kutatásán át az egyetemesség felé irányítja. Ez magyarázza, hogy legtöbb *magyar* néprajzi írása ókeresztény, sumer, babilóniai, egyiptomi és számos más archaikus kultúrához kötődő analógiát is fölismer, nem marad meg a szaktudományok által kijelölt gyakran szűk keretek között. A határtalant kereste egész életében – könyvtárosként, népművelőként, kutatóként és gyűjtőként. Lényegében az egész magyarajkú Kárpát-medencét bejárta: *„A gyűjtés ideje tizenkét évet ölelt fel. Tizenkét olyan évet, amelyet a szívemhez nagyon közelálló emberek közt, »a másik Magyarországon« töltöttem. Tizenkét olyan évet, amely sok gonddal, fáradsággal és anyagi ráfordítással járt, s amelyre mindig melegséggel gondolok."* (378. o.) *„Polgári foglalkozása melletti szabad idejében az ötvenes*

évek végétől kezdve súlyos kötetekre való, ritka és igen értékes folklórszöveget rögzített; a magyar néphit, a hiedelem- és történeti mondák terén neki van az egyik legnagyobb gyűjteménye. De sok más egyebet is gyűjtött: foglalkozott népi gyógyászattal, betyármondákkal, hajósok, komposok, gátmunkások, bányászok meséivel és elbeszéléseivel, regösénekekkel, álomfejtéssel, népi látomásokkal, szakrális építészeti emlékeinkkel, koronázási jelvényeink esetleges népviseleti párhuzamaival és tengernyi egyéb dologgal. Minderre jó példaként szolgál, hogy a Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívuma *az 1955–1980 közötti időszakból – az elmúlt évtizedekben végzett kutatásaink szerint –* Bosnyák Sándor *több mint félszáz kéziratát, gyűjtését, adományát őrzi, jó kétezer oldalnyi terjedelemben; bennük legendák, mondák, cigány, magyar, német és sokac mesék, ponyvaimák, kántorversek és népdalok, a bányászfolklór adatai, hiedelmek, köz- és szólásmondások, becenevek és búcsúztatók, gyógyászati adatok és varázseljárások sorjáznak. Ezt az állományt egészítette ki 2020 decemberében a Néprajzi Múzeum a szerző hagyatékában fellelt hetvenhárom gyűjtőmappában szereplő, bő hétezer oldalra rúgó, mesegyűjteményeket, táji és tematikus monda- és hiedelemgyűjteményeket, továbbá egyéb, műfajilag vegyes folklórgyűjteséket tartalmazó kéziratos anyag megvásárlásával. A kiterjedt terepmunkát folytató, fáradhatatlan és invenciózus kutató,* Bosnyák Sándor *az elsők között rögzített archaikus népi imádságokat, de gyűjtött ráolvasókat is. »1960 óta járom a második világháború alatt áttelepült moldvai és bukovinai csángók falvait, gyűjtöm hiedelmeiket, 1971-ben és 1972-ben végigjártam a moldvai falvakat, a gyimesvölgyi patakokat, ellátogattam a dévai csángókhoz is (…)« – írta 1973-ban.”* (367–369. o.) „Bosnyák Sándor *érdeklődése különösen az emberi élet végpontjai (a születés és a halál), az ősi magyar hitvilág néhol mindmáig eleven emlékei, a »pogányság« és a kereszténység határvidéke, valamint az isteni felcsigázó és rémítő valósága iránt volt felfokozott, ám gyakorlatilag szinte minden érdekelte.”* (373. o.)

Közhely, de sajnos igaz, hogy mennyire gyakori tehetségeink, értékeink elvesztegetése, meg nem becsülése, ami nem csak személyekre vagy iskolákra igaz. Kicsit is nyugatabbra – hogy közvetlen szomszédjainkat ne is említsük – a honfiúi és honleányi büszkeség sokkal cseké-

lyebb jelentőségű személyek, életművek, kutatások esetében is nagyobb. Hazánkban már igen régóta mostoha a néprajztudomány sorsa, de a népművészet elismertsége is. Mintha hiábavalóak volnának az időről időre fellángoló központi kezdeményezések, a fesztiválok, népművészeink mindannyiszor óriási sikerű külföldi bemutatkozásai a Carnegie Halltól Szöulig, idehaza a kultúrának valamely poros-poshadt vagy legalábbis elhanyagolt zugába sikerült száműzni őseink tárgyi és zengő kultúráját egyaránt. Szász Emese zenetudós írja: *„A mindenkori politikai hatalom pitykegombként tekint a népi kultúrára, és hajlamos felhasználni a céljaira, a nemzeti ünnepeken díszdekorációként felállítani maga mögé a legkiválóbb táncosokat. Ez egy leegyszerűsítő attitűddel találkozik. Olyan, egydimenziós tulajdonságokkal ruházza fel a népzenét, minthogy az »ősi«, »eredeti«, »igaz«, »autentikus«, »természetes«, »tiszta«, ami azonban csak egy városi nézőpontból érvényes, ahol minden »új«, »mesterséges« és »megrontott«.”* (fidelio.hu, 2019. február 11.) Egyszerre furcsa is, ugyanakkor érthető is, hogy a zömében városszerű képződményekben élő kortársainknak kevéssé illik a kultúráról alkotott képébe a népművészet. Egyfelől furcsa, mert ebbe a képbe a „magas” művészetnek legjobb indulattal sem nevezhető modern–posztmodern „művészeti” irányzatai közben azért beletartoznak, mint például a soha nem látott népszerűségnek örvendő, de jóformán dallamok és szerkezet nélküli szubkulturális „zenei” dzsungel. Bartók Béla, aki egyébként éppen Bosnyák születése után két nappal fejezi be 5. vonósnégyesét, korábban ezt írja: *„A falusi lakosság a kultúra fejlődésének arányában, a környező városkák életéhez kapcsolódva, egyre inkább elveszti sajátos jellegét. Ebből fakad a parasztzene nagy és tragikus alkonya. Nyugaton már réges-régen eltűnt a maga tiszta formájában. De a népi dallamok már keleten is olyan mértékben elvesztették tisztaságukat, hogy valódi népzenéről itt is alig lehet szó.”* (A népzene forrásainál, 1925) Szász Emese szerint *„össztársadalmi szinten és a közbeszédben mégis érzékelhető egyfajta távolságtartás a népzenével szemben. Pedig – és ez már elcsépelt frázis – kevés olyan nemzet van, ami ennyire gazdag és sokrétű zenei hagyatékkal rendelkezik, mint mi. Bartók Béla például pont ezért nem tartotta szükségesnek a jazz meghonosítását:* »Nekünk nincs szükségünk jazzre, van gyönyörű népzenénk, felesleges, hogy a jazz karjaiba vessük magunkat« *– mondta az egyik interjújában arra hivatkozva, hogy a jazz is népzene, az afroamerikaiak népzenéje. Mára mégis sokan a primitivizmus, a »csizmacsapkodás«, a »melldöngető magyar« és a pejoratívvá vált nacionalista kifejezések és sztereotípiák mentén gondolkodnak a műfajról.”* Túl a selejtes nagyvárosi „kultúra” homogenizáló hatásán, nem inkább a gyökértelenség és a mélység keresésének hiánya tartja távol kortársainktól nemcsak a népzenét, de az egész népművészetet? Ahogyan a hazafiság vagy az istenhit nyilvános megvallása, de már az ezekről való beszéd is „gyanús”, ugyanúgy nem divatos, mert valamiféle dohosság és alig leplezett szégyen érzete kapcsolódik a népművészet tiszta és lélekemelő formáival való azonosuláshoz is. Miközben a különböző pszicho- és önmegvalósító terápiák, *coaching*ok és tréningek sokadik reneszánszukat élik, mondhatni folyamatosan virágoznak, pedig nemhogy a népművészet által kínált tiszta és emelkedett örömöt nem képesek nyújtani, sokkal inkább megnyomorítják emberek millióit, akik számá-

Bosnyák Sándor (1934–2020)

ra az ilyesmi a lelkiélet csúcsa és mélye. Mintha már elfeledtük volna Freud (akiért még Thomas Mann is lelkesedett) *Álomfejtés*hez írott mottóját: „*Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo*" („Hogyha pedig nem lágyul a menny, Acheront verem én fel") – ami 120 év óta halálpontosan tükrözi az egész pszichoanalízis és követői esetleg jó szándékú, de végső soron mégis alvilági irányulását. Csoda-e, hogy nem gyógyítanak ezek a terápiák, csupán pökhendivé és infantilissé teszik egyébként is szerencsétlen és sekély lelkivilágú kortársainkat? (Hogy Hamvas láttató erejű képét a pszichoanalízis hatásáról már ne is idézzük.) Nem kellene mégis inkább csodálatos népi imáinkhoz, táncainkhoz, meséinkhez, dalainkhoz fordulni örömért és gyógyulásért?

Bosnyák Sándor válogatott írásainak gyűjteménye megjelent műveinek bibliográfiáját és kéziratos hagyatékának felsorolását is tartalmazza, dicsérve Magyar Zoltán és Takács György szerkesztők gondos és pontos munkáját, amilyen az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" című utószó is, címében Bosnyákot idéző és hitvallását kifejező életrajzi és szakmai áttekintés, mely helyenként a tudományos értékelés mellett az idősebb pályatárs és mester iránti komoly és őszinte tiszteletet tükröző, már-már költői hangnembe vált: „*meglehetősen kevés elismerést, biztatást, visszaigazolást kapott. Nem tartozott a dicsőségért és a sikerért az agónon, a szélesebb nyilvánosság előtti versengés terén küzdők, inkább a nevezetes névtelenséget választók közé (…). Emberséges hozzáállására jellemző, hogy írásaiért járó tiszteletdíját gyakran megosztotta másokkal, volt, hogy levélben kérte a kiadót, szerkesztőt, a honoráriumát ne neki, hanem egyik idős, rászoruló »adatközlőjének« postázzák, mert annak nagyobb szüksége van rá.*" (387. o.) „*Két évvel ezelőtt a Magyar Művészeti Akadémián felmerült, hogy sok évtizedes gyűjtő és kutató tevékenységéért Életműdíjban részesítik. Nem tudni, lesz-e ebből egyszer valami, annyi azonban bizonyos, hogy ezt a jól megérdemelt díjat is már csak posztumusz ítélhetik oda: Bosnyák Sándor ugyanis 2020. május 28-án elhunyt. A halál kis kertecskéjében, kedvenc székében ülve, hajnalban érte, akkor, amikor talán már felreppentek az első madarak, akik a népi imádságokban is tükröződő régi hit szerint a lelket a mennyországba kísérő angyalokkal lehetnek azonosak.*" (388. o.) Bosnyák Sándor válogatott írásainak megjelenése kiváló alkalom lehet arra, hogy újra felfedezzük őseink mélységes mély és egyetemes világlátását, világértelmezését.

Murányi Tibor

Julius Evola
ÍJ ÉS BUZOGÁNY
281 oldal (Debrecen, 2022, Kvintesszencia)

E magyar fordítás a szerző utolsó életében megjelent könyvét jelenti. Tizenhat fejezetét 1968-ban, a most közölt tizenkilencet, a második kiadást pedig 1971-ben, halála előtt három évvel tette közzé. A két időpont között megjelentette ifjúkori szabadverseit (korábban kiadatlanokkal együtt) *Raâga-Blanda. Composizioni 1916–1922* címmel. 1974-ben pedig összeállította a *Ricognizioni. Uomini e problemi* című könyvét korábbi írásaiból (jórészüket átdolgozva), de ez már csak a halála után jelent meg.

A filológiai tényeket azért írjuk le, hogy az olvasó elhelyezhesse a jelen művet Julius Evola munkásságában, és „önös módon" azért, hogy kinyilvánítsuk a tiszteletünket iránta, láttatván: fiatal korunk óta máig figyelemmel kísérjük művei kiadását, úgy hazai, mint nemzetközi fogadtatását. (Hozzátesszük, nem vagyunk „evoliánusok" – nem tudjuk pontosan, mit takar ez a kifejezés –, de olyannak tartjuk őt, akitől nagyon sok mindent lehet és kell tanulni.)